

VILÁG- TÖRTÉNET

15. (47.) évfolyam 2025. 4.

AZ ELTE HUMÁN TUDOMÁNYOK KUTATÓKÖZPONTJA
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **TÚRÓCZI TAMÁS**
A SPANYOL–JAPÁN KAPCSOLATOK FORMÁI
III. FÜLÖP URALMA IDEJÉN
- **BORDÁS BERTALAN**
A BRIT KÜLPOLITIKAI DÖNTÉSHOZÁS SZÍNTEREI
A VIKTORIÁNUS KORBAN
- **LAJOS MÁTÉ**
AZ USZTASA EMIGRÁCIÓ ELSŐ ÉVEI
- **KERTÉSZ TÜNDE FRUZZSINA**
KÁLLAY MIKLÓS ELSŐ EMIGRÁNS ÉVEI
AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN
- **VÁRDAI LEVENTE**
MAGYAR CSERKÉSZEK AUSZTRÁLIÁBAN
- **SZEMLE**
DEMETER GÁBOR ÍRÁSA

VILÁGTÖRTÉNET

Az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézetének folyóirata

Szerkesztők

Skorka Renáta (főszerkesztő)

Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság

Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

A külpolitikai döntések születése (Bíró László)	481
<i>Tanulmányok</i>	
Túróczy Tamás: A spanyol–japán kapcsolatok formái III. Fülöp uralma idején	483
Bordás Bertalan: A brit külpolitikai döntéshozás színterei a viktoriánus korban	515
Lajos Máté: Az usztasa emigráció első évei	559
Kertész Tünde Fruzsina: Kállay Miklós első emigráns évei az Amerikai Egyesült Államokban	593
Várdai Levente: Magyar cserkészek Ausztráliában	617
<i>Szemle</i>	
A Bánát két tükre (Demeter Gábor)	635

Kállay Miklós első emigráns évei az Amerikai Egyesült Államokban

Kállay Miklós, Magyarország miniszterelnöke (1942. március 9-től 1944. március 22-ig) a német megszállást követően a Sándor-palotából először Horthy Miklós kormányzó rezidenciájára menekült, majd Budapesten a Zivatar utcai török követ-ségen Şevket Fuat Keçeci török követ nyújtott menedéket neki és családjának.¹ A német megszálláskor a Gestapo számos prominens politikust és közéleti személyt tartóztatott le,² közel háromezer embert, köztük Nagy Ferencet, Peyer Károlyt,³ Chorin Ferencet, Goldberger Leót, gróf Sigray Antalt⁴ és gróf Apponyi Györgyöt.⁵ Kállayt ekkor még nem, mert a török követségen kapott menedéket. 1944. november 19-ig tartózkodott ott, innen hurcolták el a magyar és német rendőrök és SS-katonák. Ezután a Margit körúti fogházban és Sopronkőhidán tartották fogva, 1945-ben pedig Dachau és Mauthausen koncentrációs táborokban raboskodott. A front közeledtével fogolytársaival Dél-Tirolba telepítették át, végül az amerikai hadsereg szabadította ki 1945. május 4-én. Ezt követően Kállay Miklós soha többé nem tért vissza Magyarországra, 1953-ig Olaszországban Capri szigetén és Rómában élt, majd 1953 végén az Egyesült Államokba, New Yorkba költözött, és ott élt 1967-ben bekövetkezett haláláig.

* A szerző a Jósza András Múzeum történész-muzeológusa (4400 Nyíregyháza, Benczúr tér 21.).

1 *Hetven éve fogadta be*, 2014.

2 Romsics, 2010. 175.

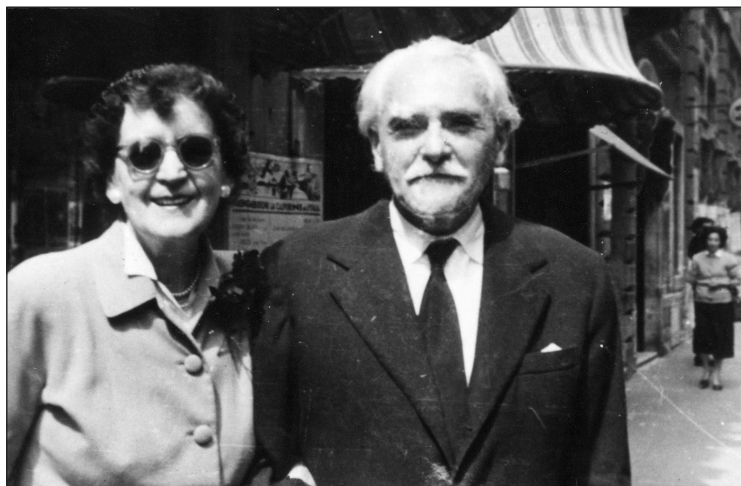
3 Peyer Károly (1883–1956) 1947. november 19-én Ausztriába, majd az Egyesült Államokba menekült. New Yorkban telepedett le, tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának. Emigrációban töltött évei alatt 1948-ban megszervezte az Emigráns Magyar Szociáldemokrata Pártot és a Szabad Magyar Szakszervezeti Tanácsot. 1950–1953-ban felelős szerkesztője volt a párt lapjának, a *Szabad Világnak*. Két nappal az 1956. októberi forradalom kirobbanása után halt meg, a rádió mellett ülve a magyarországi híreket hallgatva. Borbándi, 1997. 351–353., 389–390.

4 Gróf Sigray Antalt (1879–1947) 1944. március 19. után a németek letartóztatták, a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. A tábor felszabadulása után súlyos betegen került Svájcba, majd amerikai származású feleségével az Egyesült Államokba költözött. A fogságban szerzett betegsége következtében 1947 végén, Amerikában elhunyt. Borbándi, 1997. 389–390.

5 Gróf Apponyi Györgyöt (1898–1970) a német megszálláskor a Gestapo letartóztatta és a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolta. Szabadulása után Belgiumban telepedett le, bekapcsolódott az emigrációs közéletbe. A Magyar Nemzeti Bizottmány tagja lett, amelynek elvállalta belgiumi képviseletét. Részt vett a liberális pártokat és csoportokat összefogó nemzetközi szervezet, a Liberális Unió munkájában a „Száműzött Liberálisok Bizottságának” tagjaként. Borbándi, 1997. 39–40.

Kállay Miklós fogadtatása New Yorkban

Az emigrációs magyar sajtó képviselői közül a *Californiai Magyarság* című lap volt az első, amely beszámolt Kállay Miklós Amerikába érkezéséről 1953. december 25-i számában. Rövidhírei között szerepelt a pár soros híradás: „Kállay Miklós volt miniszterelnök többször elhalasztott utazására most került sor. Mire e sorok megjelennek, a volt miniszterelnök valószínűleg megérkezett New Yorkba.”⁶

1. kép.
Kállay Miklós
második feleségével,
Fényes Mártával.
New York, 1954
JAM KGY Foto
2008. 76.2.

Kállay Miklós és felesége 1953. december 23-án szerdán, az Andrea Doria nevű óceánjárón érkezett New Yorkba, ahol a 44. utcai kikötőben fogadták őket a magyar emigráció prominensei, köztük Gáspár János plébános is, aki mint a Mindszenty-nagygyűlés elnöke megragadta az alkalmat arra, hogy felkérje a volt miniszterelnököt, hogy legyen az ünnepség magyar főszónoka. Kállaynak az első amerikai szereplésére alig négy nappal megérkezése után került sor. A *Katolikus Magyarok Vasárnapja* című lap így idézte első nyilvános szavait: „Bizony éppen tíz éve volt a múlt héten, hogy utoljára szólottam. A Felsőházban a költségvetési vita záróbeszédét mondtam. A felsőházi tagok közül, akiknek beszéde után felálltam, a Mezőgazdasági Munkás Kamarák egyik felsőházi kiküldöttje volt, napszámos, gazdasági munkás. Azzal végezte beszédét, hogy egy nagy vihar elseperhet mindent, de a kis falusi házat, a dolgos kezét és – így mondotta: »a házak körül a mezítlás kis apróságot« semmi a világon nem képes megtörni, elpusztítani. Ő most ezek nevében tesz hűség-fogadalmat magyarságáról, egyetemes nemzeti érzéséről és ígéretet ezek szolgálatára. Sokakat meghatott ez a beszéd, talán a legjobban engem, aki már tudtam, de meg nem mondhattam, hogy mi következik. A primás, Mindszenty elődje, Serédi Jusztinián volt akkor. Szinte látszott, hogy felcsillámlik neki az idő, amikor – akárcsak mint sorban elődei – maga is mezítlás falusi kisfiú volt. Ilyen gyönyörű út a hercegségig,

6 *Californiai Magyarság*, 31. (1953) 52. sz. 3. (1953. december 25.)

talán csak nálunk a mi vallásunkban volt lehetséges. És minderről azért szólok, mert abban a karosszékben, amelyben akkor Serédi ült, ma Mindszenty Józsefnek kellene ülnie, annak, akinek nem tudjuk, most van-e palástja, amely a hideg ellen védje. (...) Mindszenty az új idők nagy hitvédője! (...) A nemzet egészében mögéje állt, a hitvédből szabadságharcost alakított.”⁷

Beszédének folytatásában a „vallási szabadságharc” eseteire hozott példákat a magyar történelemből, rávilágítva arra, hogy a hit védelmezőinek nemes sorába most Mindszenty József is belépett. Majd a katolikus vallást párhuzamba állította a szabadság eszméjével, abból kiindulva, hogy a hit megélése a diktatúrában paradox módon a szabadságélmény megélését jelenti. Ez az, amit szabad akaratából, dacolva a veszéllyel, tesz meg a hívő ember: *„A katolikus templomok csordulásig megteltek, mert hitük hajlékán túl, a szabadság hajlékai lettek és minden más templomban is a szabadság gondolata elválaszthatatlan lett Mindszenty József nevétől.”* Ezután Magyarországot a szabadságharcosok nemzetének nevezte, bár múlt időben, és felszólított, hogy annak kell maradni a jelenben és a jövőben is egyaránt. És bár Magyarország kis ország (*„Kicsik, gyengék lettünk.”*), most mégis kivételes lehetőséget kapott, hiszen *„nagy szerencsénk van, a szabadság gondolatának élére, ami bizony a történelemben az elnyomottak, a gyengébbek kisajátított szava volt, ma a világ, a történelem és nem a múlt, hanem a jövő legnagyobb népe, nemzete, hatalma állt, az Amerikai Egyesült Államok”*.⁸

Ezeket a mondatokat a túlzások és a dagályos stílus ellenére is érdekes olvasni, mert nemrégén még ellentétes oldalon állt a két ország a világháborúban. Ugyanakkor érthető Kállay Amerika-méltatása: tisztában volt vele, hogy Amerikában ilyen retorikai fordulatokkal kell élni, és valószínűnek tartom, hogy akkor is elismerően nyilatkozott Amerikáról, ha szavait nem a nyilvánosságnak szánta. Beszédében a Mindszenty iránti tiszteletre alapozva hívta fel minden emigráns magyar figyelmét az egység fontosságára: *„Együtt kell maradnunk az alatt a Mindszenty zászló alatt, amely otthon mindenkit magához vonzott. Itt ne legyen így? (...) Mindszentynek tartozunk, áldozatot kell felmutatni neki, amit csak azzal tehetünk, ha az összefogás magyar gondolatát, a megértést, egymás iránti megbecsülést, amely ő körülötte született meg néhány év távlatában, nem áruljuk el, nem temetjük el, itt, a szabadság honában. Mert akkor sem Mindszentyhez, sem magyarságunkhoz, sem ehhez az országhoz, amely magához ölelt bennünket, méltók nem lehetünk.”*⁹ Kállay szavai teljes mértékben tükrözik az emigrációban képviselt hitvallását, amit szép párhuzamba állított a Mindszenty iránti tisztelettel. Ez, mint első amerikai beszéde, méltó belépő volt az emigrációs politikai életbe.

Fontos még megjegyezni, hogy bár személyesen nem volt jelen, John Foster Dulles külügyminiszter üzenetet küldött az évfordulóról megemlékező magyaroknak. Számos politikai emigráns élt akkor az Egyesült Államokban, és így a külügyminisztérium látószögébe került a magyarkérdés. Dulles gondolatait Gáspár János

7 *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 61. (1954) 2. sz. 1. (1954. január 10.)

8 Uo.

9 Uo.

közvetítette a hallgatóságnak: „Boldog vagyok, hogy üzenhetek azoknak, akik Mindszenty József, Magyarország kardinálisa bebörtönzésének ötödik évfordulója alkalomával összegyülekeznek. (...) Mindszenty Józsefnek az ügye, aki az emberi szabadságot és hitet korunk mindkét nagy tirannizmusával szemben védte, a mi időnkben még nincsen lezárva. Mindszenty József ügye elevenen él honfitársaink lelkiismerete és szerte a világ minden szabad népének lelkiismerete előtt. Igazságtalan bebörtönzése pedig nap-nap után növeli azoknak az erkölcsi szegénységét, akik fogságban tartják.”¹⁰ A Mindszenty tiszteletére tartott nagygyűlésről helyszíni közvetítést adott a Voice of America és a Szabad Európa Rádió is, illetve a beszédek mellett fellépett Mezey Zsigmond operaénekes, Bock Ferenc zongoraművész, valamint a Szent István Egyházközség gyermekkórusa.¹¹

A Délamerikai Magyarság 1954. január 12-i számában számolt be hosszabb cikkben Kállay 1953. decemberi Amerikába érkezéséről, amelynek szalagcíme Kállay szavait idézte: „Magyar politikát csinálók Amerikában!” A cikk írója Rómában, a Piazza di Spagnán találkozott a volt miniszterelnökkel: „A nagy forgatagban a sok idegen arc közt hirtelen egy ismerős: Kállay Miklós. Semmit nem változtattak rajta az emigrációs évek. Jellegzetes járása, galambbősz feje, jól ismert markáns vonásai: minden a régi. A Piazza di Spagnán, Kállay Miklós úgy hat, mint egy élő, igaz üzenet a múltból, a közelmúlt történelmének legizgalmasabb fejezetéből. (...) A volt magyar miniszterelnök azonban nem beszél a múltból. A jövőbe néz, ahol újabb feladatok várnak rá. Holnap indul Amerikába.”¹²

Fontosnak tartom ezt a cikket idézni, mert a levelezés mellett és annak ismeretében is közelebb hozza Kállay személyét. A cikk idézett, első bekezdése különleges hangulatot áraszt, és betekintést nyújt az indulás pillanataiba, amikor az egyik emigrációból, az egyik idegen – de mégis európai – országból útra kel a „galambbősz” Kállay egy másik idegen országba, és ezúttal másik kontinensre is. Az írás mégsem szomorú hangulatú, hanem lelkes és bizakodó, ugyanakkor komoly is. Az újságíró munkáját dicséri annak ábrázolása, hogy Kállayból bizakodó hangulat áradt, és tette készen várta a másnapi utazást. Az Újvilágba utazott a szónak földrajzi és átvitt értelmében is. Majd így folytatta a szerző: „Persze mindnyájan arra gondolunk, hogy egyszer majd hazamegyünk. Adja Isten, hogy ez a legszebb álmunk mindnyájunknak valóra váljék. Ebből a szempontból az a magyar a nagy érték, aki az emigrációban, nehéz körülmények közt is megtalálta elhelyezkedését, megfelelően boldogult. Ha majd az otthoniak haza hívják az emigrációt, elsősorban rájuk számítanak. Az otthoniak tudják, hogy ezekben bízhatnak, tudják, hogy a nagy újjáépítésben majd ezekre lesz a legnagyobb szükség, ők lesznek a leghasznosabbak.” (Ma már tudjuk, hogy a hazatérés nem következett be.) Az újságíró azzal a megállapítással fejezte be, hogy az emigrációs politikai életnek „utóbbi időben kétségtelenül egyik legérdekesebb eseménye az, hogy Kállay Miklós elindul Amerikába”.¹³

10 Uo.

11 JAM KGY Dok. ltsz. nélkül. Meghívó az 1953. december 27-én megrendezésre kerülő, Mindszenty József bebörtönzésének ötödik évfordulójára tartott nagygyűlésre.

12 Délamerikai Magyarság. 25. (1954) 3639. sz. 3. (1954. január 12.)

13 Uo.

Kállay köztisztviselőként álló személy volt, és sokan várták, hogy higgadt és együttműködésre törekvő tanácsaival békét teremtsen a vitákkal szabdaltságot emigráció politikai életében. Ez egyébként nem volt megalapozatlan elvárás, mert Kállay minden mondatával, minden megnyilatkozásával azt sugallta, hogy igyekszik megoldani a problémás helyzeteket: *„Európát azzal az érzéssel hagyom el, hogy nem csak nem akarok, de nem is tudok hinni az emigrációban mutatkozó politikai ellentétek áthidalhatatlanságában. A politika éppen a véleménykülönbségek kiegyenlítésének művészete.”*¹⁴ Azt hangsúlyozza, hogy a személyi ellentéteket nem tartja a maga részéről relevánsnak, a politikát nem az apró-cseprő, sokszor személyes viták viszik előre, sőt azok általában lassítják a feladatok megoldását.

Kállay mindig értetlenül állt az olyan helyzetek előtt, amikor azt látta, hogy egyesek mennyire elvesznek a személyi ellentétekben, az egyéni sérelmekben és ambíciókban, továbbá nem értette, mások miért nem látják be, hogy ezek mindig gátat emelnek a magyarság ügyének tiszta képviselője elé. Ő a nagy egészet látta, a feladatokat, a problémákat, a megoldási lehetőségeket, a belső és külső körülmények összefüggésében. Nem tudta, hogy ez a tulajdonság nagyon kevesek sajátja. Szolgálatnak nevezte tevékenységét, majd ezzel folytatta: *„Magyar politikát megyek csinálni Amerikába. Mert a mi politikánk csak ez lehet: száz százalékosan magyar és száz százalékosan amerikai.”*¹⁵

Az amerikai külpolitika ekkoriban támasza volt az emigrációs magyar politikának, a helyszín ebből a szempontból ideális volt a célok megvalósításához. Kállay úgy fogalmazott: *„Magyar politika most csak egy lehet: az, amely egyetemes nemzeti érdekeinket, vagyis a rabságban élő ország felszabadítását szolgálja. (...) A sok szörnyűség után most megadatott nekünk, hogy a szabad nemzetek, élükön Amerika, magukévá tették a mi ügyünket. Ennél nagyobb megnyugvásunk nem lehet.”*¹⁶

Kállay Miklós személye az amerikai külpolitika meghatározói szerint is elismerésre méltó volt, ugyanis ő volt a vasfüggönyön túlról érkező első politikus, akit New Yorkba érkezésekor a Szabad Európa Bizottság (National Committee for Free Europe) delegált tisztviselője személyesen üdvözölt. Az amerikai sajtó képviselői is jelen voltak az eseményen, így a *New York Times* és a *New York Herald Tribune* munkatársai rögtön interjút készíthettek a volt miniszterelnökkel. Erről a *Délamerikai Magyarság* számolt be 1954. január 22-i számában. Arról nem szól a híradás, hogy amerikai részről megemlégették-e utazásának hónapokon keresztül történt hasznát, illetve hogy milyen okból nem kapta meg a vízumot több mint fél éven keresztül, miközben az ügy gördülékeny előrehaladásával hitegették. Valószínűnek tartom, hogy nem.

Báró Bakách-Bessenyei György Kállay Kristófnak, Kállay Miklós fiának írt levelében kifejezte Kállay érkezése felett érzett örömét, valamint megállapította, hogy Kállay fogadtatása a Free Europe Committee és a sajtó részéről nagyon jó volt. Beszámolt arról is, hogy a volt miniszterelnök folyamatosan tanulja az angolt,

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

és könyvének megjelenését februárra várják: „Nem szeretném befejezni a levelet anélkül, hogy meg ne említsem, hogy mennyire örülök Édesatyád megérkezésének s annak, hogy hál’ Istennek testileg és lelkileg kitűnő kondícióban van. Fogadtatása, – úgy a sajtó, mint a Free Europe részéről – igen jó volt és mindnyájan sokat várunk itteni működésétől. Magam részéről csak arra kértem, hogy ne siessen, vegyen magának időt az emberek és a helyzet tanulmányozására, mivel sajnos elég hosszú emigrációs idő áll előttünk. E napokban be fog költözni New Yorkba, ami úgy a vele való kapcsolatot, mint az Ő általános tájékozódását meg fogja könnyíteni. Fentiekén kívül még nagyon a lelkére kötöttem, hogy gyakorolja magát minél intenzívebben az angol nyelvben, amely nélkül itt igen nehéz érvényesülni. Könyve februárban fog megjelenni, és azt hiszem, nagy feltűnést fog kelteni.”¹⁷

A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának első olyan ülése, amelyen Kállay Miklós is személyesen részt vett, az 1954. évi első ülés is volt egyben, január 30-án. (Az összeférhetetlenségi ügy kirobbanása óta először vett részt a bizottsági ülésen Eckhardt Tibor is.) Varga Béla, a Bizottmány elnöke elismerő, méltató szavakkal köszöntötte a volt miniszterelnököt, aki megköszönve a kedves fogadtatást, válaszában a bizottmány tagjaihoz szólt és „céltudatos tevékenységre és harmonikus össz munkára kérte” őket. Az ülést közös ebéd és kötetlen beszélgetés követte, a Délamerikai Magyarország pedig úgy aposztrofálta az eseményt, mint Kállay első sikeres lépését Amerikában: „A bizottmányi aktivitás újrakezdését, mint Kállay Miklós első észak-amerikai sikerét lehet elkönyvelni.”¹⁸ A Bizottmány egyébként eddig is aktív volt, bár valószínű, hogy Eckhardt Tibor személyes jelenléte is ékes példája volt annak, hogy Kállayt mint béketeremtőt várták.

1954 márciusában a Délamerikai Magyarország ismét beszámolt a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának 1954. évi első üléséről, bár dátum nélkül. Az ülésen Varga Béla felkérte Kállayt beszámolójának megtartására: „Igentisztelt Végrehajtó Bizottság! Ülésünknek egyetlen pontja Kállay Miklós VB tagtársunk beszámolója. Mielőtt Kállay Miklóst felkérném beszámolója elmondására, őszinte, igaz magyar szívvel, barátsággal és szeretettel köszöntöm őt közöttünk a Végrehajtó Bizottság ülésén!” Kállay felszólalását az újság nem közölte, csak Varga Béla beszédéből emelt ki több olyan részletet, amelyek a volt miniszterelnök egykori és jelenlegi tevékenységét méltatták. Varga kiemelte: „Nem volt nemzetünk történelme folyamán súlyosabb feladat, melyre hazafi vállalkozott, mint ez a mi vállalkozásunk. Azt az egységet, amelyet magunk között megteremtettünk, félretéve a pártpolitikát, csak teljesebbé, egészebbé és munkaképesebbé szabad tennünk. Kállay Miklós volt magyar miniszterelnök beválasztása a VB tagjai közé, ideérkezése, bekapcsolódása munkánkba, hitem szerint az egységünket teljesebbé, munkaképességünket fokozottabbá tette.”¹⁹ Varga Béla is a Bizottmány egységének fontosságát emel-

17 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül, Báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Kristóf részére, New York, 1954. január 17.

18 Délamerikai Magyarország, 25. (1954) 3648. sz. 3. (1954. február 12.)

19 Délamerikai Magyarország, 25. (1954) 3657. sz. 1. (1954. március 26.)

2. kép.
Kállay Miklós egy
magyar ünnepségen
New Yorkban
JAM KGY Foto
2011. 144.1.116.

te ki, ahogyan Kállay is számos alkalommal, illetve azt, hogy mennyire fontosnak ítéli meg az egység szempontjából a volt miniszterelnök Amerikába érkezését.

Kállay Miklós élete Amerikában

Kállay Miklós számos társasági rendezvényen is megjelent, így az 1954. január 15-én a Magyar Piarista Diákszövetség szervezésében, a New York-i Park Avenue-n található Hotel Delmonico Kristály Termében rendezett piarista bálon, mint a New York-i magyar emigráció prominenseinek egyike.²⁰ A bál bevételét az egyetlen szabad földön lévő magyar piarista iskola tanulóinak javára ajánlották fel. 1954. március 8-án az Amerikai Erdélyi Szövetség New York-i csoportja által rendezett őstörténeti előadás-sorozaton vett részt. Kállayt Koréh Ferenc, az est házigazdája, a Szabad Európa Rádió munkatársa külön tisztelettel köszöntötte.²¹

Az Amerikai Magyar Szövetség 1954. március 14-én rendezte meg New Yorkban a Yorkville Casinóban a március 15-i eseményekre emlékező az úgynevezett szabadságünnepet, amelyen Kállay Miklós tartotta az ünnepi beszédet.²² Kállay először azt emelte ki beszédében, hogy a magyar történelem „a zsarnokság elleni nemzeti ellenállások sorozata”, majd azzal folytatta: „A világháború után a trianoni országcsonkító szörnybéke ellen folytatódott a magyarság ellenállása, s most az

20 *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 61. (1954) 6. sz. 7. (1954. február 7.)

21 *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 61. (1954) 12. sz. 7. (1954. március 21.)

22 *Californiai Magyarság*, 32. (1954) 13. sz. 6. (1954. március 26.)

oroszságnak és a kommunista szolgásgal száll szembe.” Beszédének végén az amerikai magyar közösségek összefogására szólított fel.²³

1954. március 28-án Kállay a Magyar Helikon Társaság²⁴ ülésén tartott előadást. Előadásának címe: *Magyarország 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállása és annak következményei*, amihez a sajtóértesülések szerint emlékiratait vette alapul.²⁵ Az emigráns szervezetek a magyarországi kényszermunkatáborok kérdésének napirenden tartását fontos feladatuknak érezték. Ezen okból szervezett ülést a Közép-Európai Keresztény Demokrata Unió New Yorkban a Carnegie Endowment épületében az Egyesült Nemzetek Gazdasági és Szociális Tanácsának tagjai részére. A fogadással egybekötött rendezvényen részt vett többek között Varga Béla, báró Bakách-Bessenyei György, Eckhardt Tibor, Acsay László, Horányi Tibor, akiket bizottmányi tagokként sorolt fel a sajtó. (Ez csak amiatt érdekes, mert látható, hogy Eckhardt továbbra is tagja volt a Bizottmánynak, csak a végrehajtó bizottsági tagságáról mondott le.) Az amerikai magyar emigráció tagjai ezúttal újabb bizonyítékokat, adatokat szolgáltatottak a kényszermunkatáborokról az Egyesült Nemzetek delegációinak.

1954 májusában jelent meg az Egyesült Államokban Kállay Miklós könyve, a *Hungarian Premier*,²⁶ amelyről a *Californiai Magyarország* rendkívül lelkes hangvételű beharangozót írt. Az írás szerzője így fogalmazott: „A könyvet különben elnevezhetnénk az újabb kori magyar történelem »Hungarian Premierjének« (kötelező iskolai olvasókönyvének) is, hiszen az Óhaza feltámasztásához szolgáltatja az erkölcsi alapkövek és a józan indokok egész sorát.” A cikk részletezte a kiadás körülményeit: a kötet a Columbia University Press gondozásában, Carlile Aylmer Macartney professzor előszavával jelent meg, és az angol nyelvű kiadás az amerikai piacon keresztül nemzetközi olvasóközönségre is szert tehet.²⁷ Figyelemre méltó, hogy a könyv amerikai megjelenéséről 1954. június 15-i számában a *Dél Keresztje* című, Ausztráliában, Sydney-ben megjelenő emigráns magyar lap is beszámolt, megjegyezve, hogy valószínűleg néhány hónapon belül Ausztráliában is kapható lesz. Októberben az Ausztráliában élő olvasók valóban kézbe vehették a volt miniszterelnök emlékiratait.

A *Délamerikai Magyarország* 1954. május 18-án megjelent számában beszámolt – dátum nélkül – az Erdélyi Magyar Szövetség New York-i csoportja által szervezett előadásról. A rendezvény főszervezője Teleki Béla volt, aki Kállay ismeretségi körébe tartozott, és előadásában Erdély helyzetéről, a térséget érintő kérdésekről, illetve az Erdélyi Magyar Szövetség célkitűzéseiről beszélt. Az előadás után a jelenlévők hozzászólásai következtek, többek között a volt miniszterelnöké is, aki gróf

23 *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 61. (1954) 14. sz. 6. (1954. április 4.)

24 A Magyar Helikon Társaság 1951-ben alakult meg Torontóban, de New York-i székhelye is volt. Alapítói Eckhardt Tibor és Borsi Tivadar voltak, akiknek célja ezzel „a magyar kultúra és szellemi élet fenntartása volt”. Ennek érdekében történelmi, ismeretterjesztő, kulturális előadásokat szerveztek. Borbándi 1985, 1992.

25 *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 61. (1954) 14. sz. 3. (1954. április 4.)

26 Kállay, 1954.

27 *Californiai Magyarország*, 32. (1954) 20. sz. 3. (1954. május 14.)

Bethlen István és Teleki Pál „állásfoglalásairól közölt érdekes adatokat”.²⁸ Érdekes adalék, hogy az újságíró egyedül Kállay hozzászólásáról írt, a többieknek csupán a nevét sorolta fel.

Azt, hogy Kállay Miklós mennyire prominens és köztiszteletben álló személy volt az amerikai emigráció köreibben, és hogy Kállayt nem csak New Yorkban várták, alátámasztja az is, hogy az 1954. május 9-én Pittsburghben rendezett „Kováts-ünnepély”²⁹ magyar szónokának Kállayt, mint ahogyan a sajtó fogalmazott, „Magyarország volt, utolsó alkotmányosan szereplő miniszterelnökét” kérték fel. A volt miniszterelnök feleségével, Fényes Mártával már május 8-án megérkezett Pittsburghbe, és beszédét az ünnepség helyszínén a ma is álló Soldiers and Sailors Memorial Hallban tartotta meg.

A pittsburghi „Kováts-ünnepség”, amelyen az amerikai függetlenségi háborúban harcolt és hősi halált halt Kováts Mihály halálának 175. évfordulójáról emlékezett meg a nagyszámú pittsburghi magyarság, nagy sajtónyilvánosságot kapott. A *Magyarság* című lap rendkívül hosszú cikkben számolt be az eseményről. Az írás Szebedinszky Jenő³⁰ újságíró munkája. Hangvétele tiszteletteljes, de nem pátoszos, és Kállayról rendkívül elismerően, mint a magyar emigráció bölcs öregjéről ír, aki előtt mindenki kalapot emel. A meghívás elfogadásával a pittsburghi rendezvény országos jelentőséget nyert, különösen azért, mert Kállay Miklós is jelen volt. Szebedinszky elismerésekként Kossuthhoz hasonlítja Kállayt, „akihez hasonló magyar miniszterelnök csak még egy, Kossuth Lajos járt Amerika földjén”.³¹ Érdekesnek és különösnek tűnik ez az összevetés, mivel Kállaynak egy nem sokkal korábban írt leveléből tudjuk, hogy nem volt jó véleménnyel Kossuthról, és olyan szavakkal illette a volt kormányzót, melyeket olvasva még egy sokat tapasztalt történész is meglepődhet: „Valahogy úgy, ahogy apáink 67-esek voltak, akármennyire is utálták az osztrákot, vagy akár a Habsburgot, mert tudták, hogy a Monarchia nélkül nincs Magyarország. A kiegyezés utáni 48-asok, a kiegyezés utáni Kossuth Lajos voltak a Monarchia sírásói, a mostani nyilasaink és jobboldaliaink elődjai.”³²

A *Magyarság* írása azt is közölte az olvasókkal, hogy Kállay nem kért honoráriumot az előadásáért, amivel még nagyobb elismerést „vívott ki” már érkezése

28 *Délamerikai Magyarság*, 25. (1954) 3670. sz. 8. (1954. május 18.)

29 A „Kováts-ünnepélyt” egy a függetlenségi háborúban George Washington seregében szolgált és hősi halált halt magyar katona, Kováts Mihály tiszteletére szervezte a pittsburghi magyarság és az Amerikai Magyar Szövetség. *Magyarság*, 25. (1954) 3657. sz. 1. (1954. március 26.) Kováts Mihály (1724–1779) az amerikai függetlenségi háború ezredese volt. Harcolt az osztrák örökösödési háborúban, 1746-ban porosz szolgálatba lépett, majd a hétéves háborúban az osztrákok ellen bevetett csapatokban harcolt. 1761-ben lépett ki a porosz seregből, és Lengyelországba akart utazni. A határon azonban elfogták, Bécsbe szállították, ahol Mária Teréziától kegyelmet kapott, majd őrnaggyá nevezték ki. 1776-ban Amerikába utazott, ahol jelentkezett az amerikai hadseregbe. 1778-ban Washington tábornok a Pułaski-légió ezredesevé és parancsnokává nevezte ki. Harcolt az angolok és az indiánok ellen New Jersey-nél, majd Dél-Karolinába vezényelték. Charleston ostrománál esett el 1779. május 11-én. Lengyel bajtársával, Kazimierz Pułaskival együtt az „amerikai lovasság atyjaként” vonult be a történelembe.

30 Szebedinszky Jenő újságíró Budapesten a *8 órai Újság* munkatársa volt, 1945-ben emigrált. 1950-től a Pittsburghben megjelenő *Magyarság* című hetilap főszerkesztője és tulajdonosa.

31 *Magyarság*, 29. (1954) 20. sz. 1. (1954. május 14.)

32 JAM KGY Dok. ltsz. nélkül, Kállay Miklós levele Vajay Szabolcsnak. Róma, 1953. szeptember 3.

előtt. Ahogyan olvassuk a cikk sorait, érezhető, írója igyekezett aprólékosan beszámolni az eseményekről, és így az is, aki nem volt ott a rendezvényen, képet kaphatott mindenről. Kállayt igazi regényes stílusú személyleírással is bemutatja. Valószínűleg amiatt is, mert fénykép és filmfelvétel ritkán készült ezekről az alkalmakról, és sokak számára, akik nem voltak ott, ez nyújtott betekintést. Arról se feledkezzünk meg, hogy Kállayt a magyarság nagy része régen, évek óta nem látta. Ez az oka annak, hogy az újságok gyakran írtak arról, hogyan nézett ki a volt miniszterelnök: *„Megérkezett Kállay. – Milyen ember?– kérdezték, akik eddig csak hírből ismerték. Mint ember: 67 esztendő. Ismert, mélyen ülő, éles tekintetű szeme fölött két dús-fekete szemöldök. Hosszú haja és annyira karakterisztikus magyar bajusza már hófehér. Ezért oly idegen számunkra, amikor a pittsburghi nagy újságokban a harmadik oldalon hozott képét nézzük. – A bajusza, mely arcának jellegzetességéhez tartozott ezelőtt, amikor még sötétbarna volt, a képeken nem látszik. Beszéde, hangja, sima modora, közvetlensége a régi. Fellépése sem változott sokat, biztonsága megmaradt.”*³³

Az újságíró nyilván nem tudhatta, hiszen csak a szűk baráti körében volt beszédtema, hogy Kállay aggódott az angoltudása miatt. Arról volt csak tudomása a nyilvánosságnak, hogy Kállay addig nem beszélt angolul, emiatt írta Szebedinszky, hogy *„Lawrence polgármester szobájában ért az első kellemes meglepetés. Széles karosszékéből választékos angolsággal beszélt a polgármesterrel, és a küldöttség büszkén vehette tudomásul, hogy tolmácsra nincs semmi szükség. Így volt később, a sajtófogadáson is, melyen sűrűn villantak a fényképezőgépek lámpái, miközben a volt miniszterelnök jobbra-balra egymás után, szabatosan válaszolt a kérdésekre.”* Kérdezték Mauthausenről, Dachauról, olaszországi éveiről, családjáról. Elhunyt feleségéről az újságírók – kérésére – nem kérdezték. Magyarország helyzetével kapcsolatban kijelentette: *„A magyar nemzet ma sem kommunista!”* S hozzátette, hogy ha otthon szabad választásokat tartanának, a kommunista párt csak háromszázalékos támogatottságot érne el. Bizodalma a magyar parasztságban van, hiszen a parasztokat nem lehet ezzel az ideológiával megfertőzni. (Ebben nagy igazsága volt, de a kommunistáknak a „meggyőzéshez” aljas eszköztár állt a rendelkezésükre, így el tudták lehetetleníteni, meg tudták fenyegetni, a családjukkal zsarolni és kényszerpályára állítani a magyar parasztságot.) Az a megállapítása, amely szerint Európában csak azon országokban van „táptalaja” a kommunizmusnak, ahol nem ismerik, fontos és hangsúlyos. Nyugat-Európában – mint kifejtette – nem ismerik a kommunizmus alapvetően életképtelen, ám annál inkább kártékony és mind rövid, mind hosszú távon romboló hatását.³⁴

Kállay pittsburghi látogatása idején szóba került miniszterelnökségének két éve is, a nemzeti bizottmánybeli tagsága, a Bizottmány helyzete, sőt Nagy Ferencről alkotott véleménye is mindenkit érdekelt. Kállay igazi úriember és kiváló diplomata volt, erről minden alkalommal bizonyosságot tett. Kollégájáról, az egykor szintén miniszterelnök Nagy Ferencről sem beszélt bírálóan, mivel a háború végén a fogság-

33 *Magyarság*, 29. (1954) 20. sz. 1. (1954. május 14.)

34 Uo.

ban, majd az olaszországi emigrációban a hírek lassabban, töredékesen jutottak el hozzá. Nagy Ferencsel kapcsolatban külön kiemelte, hogy az amerikaiak őt küldték nemrégiben Japánba egy előadókörútra, hogy felhívja a figyelmet a kommunizmus veszélyeire. Akárcsak 1956 nyarán Kállayt Dél-Amerikába. Hallgatóságát felszólította a békés megértésre, valamint arra, hogy ne általánosítsanak, mert mindenkinek egyéni története és tettei vannak.

Kállay a Soldiers and Sailors Memorial Hallban több mint ötszáz megjelent előtt mondta el ünnepi beszédét, amelyre még több vendéget vártak, de az aznapi közlekedési sztrájk miatt sokan nem tudtak odamenni. Az így is nagy létszámú közönség figyelmesen és lelkesen hallgatta, amikor „a volt miniszterelnök csendes, de érces, nyugodt hangján megkezdte az ünnepi beszédét”. Amellett, hogy tiszteletét fejezte ki Kováts Mihály huszár ezredes előtt, Kállay beszélt a magyarság helyzetét érintő aktuális kérdésekről is, és lelkesítő hangon szólt arról, mennyire fontos a magyar szabadság elérésében Amerika szerepe: *„Sohase legyünk együtt úgy, hogy édes magyar hazánkra ne gondoljunk! Arra, hogy vissza kell szereznünk a szabadságát!! Annak a Magyarországnak, melynek most ellenség hada és a nemzet leghitványabbjai ülnek a nyakán. Nekünk súlyos feladataink vannak és nagy felelősségünk. Bennünket csak Amerika nagysága és hatalma menthet meg, – éppen ezért minden Amerikában élő magyarnak kötelessége, hogy teljes tudását és minden erejét, tehetségét, szorgalmát és jóakarátát felajánlja és odaadja Amerikának.”*³⁵ Mindenképpen érdekes ez a mondat, talán jogosan mondhatjuk, hogy túlzó is. Mégis ugyanarra a megállapításra juthatunk a tények ismeretében, hogy Kállay a magyar ügy képviseléseért minden tőle telhetőt megtett, és ezt várta másoktól is. Nem Amerika miatt, hanem Magyarország miatt, amelynek meglátása szerint csak Amerika segíthet.

1954 májusában az ohioi Clevelandben is járt, bár ott nem nyilvános szereplésen, hanem rokonlátogatáson, de az újság erről is beszámolt, megjegyezve, hogy tárgyalásokat folytatott más környékbeli emigránsokkal is.³⁶ Nyilvános nagy előadást tartott a youngstowni Magyar Napon, ahol kiemelte, hogy minden kint élő magyarnak fontos feladata megtartani anyanyelvét, ápolni a magyar kultúrát, különben a magyarok elvesznek a népek olvasztótégelyében és jelentéktelenné válnak.³⁷

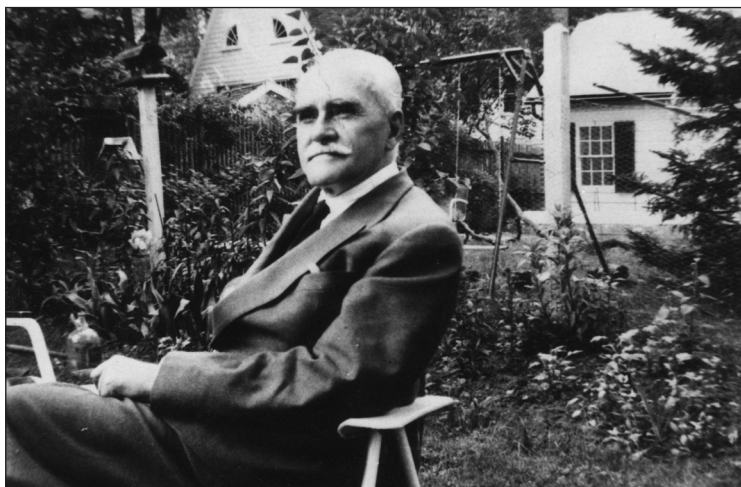
Kállay Miklós rendkívül hamar, megérkezését követően egyből belevetette magát a magyar emigráció politikai életébe, azonnal beszédeket mondott, sajtótájékoztatókat tartott, interjúkat adott, és a lapok folyamatosan hírt adtak a különböző kisebb vagy nagyobb rendezvényeken történő szerepléseiről. Még arról is írt az *Amerikai Magyar Népszava* 1955. március 17-i száma, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány magas színvonalú március 15-i rendezvényén a volt miniszterelnök ezúttal nem volt jelen, mert Philadelphiában tartott beszédet, de üdvözlétét küldte a New York-i Carnegie Hall Recital termében ünneplőknek.³⁸

35 Uo. 2.

36 *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 61. (1954) 22. sz. 5. (1954. május 30.)

37 *Magyarság*, 29. (1954) 30. sz. 1. (1954. augusztus 6.)

38 *Amerikai Magyar Népszava*, 55. (1955) 65. sz. 4. (1955. március 17.)

3. kép.
Kállay Miklós
a New York-i
emigrációban
JAM KGY Foto
2008. 79.2.

Kállay Miklós nyílt levele a magyar emigrációhoz, 1955. március 25.

Kállay Miklós az egyéves egyesült államokbeli tartózkodása során tapasztaltokról egy nyílt levélben kívánt írni, kifejezetten a magyar emigrációhoz szólva. Gondolatmenetét fájdalmas összesítéssel kezdi: 1955-ben már tíz éve „hontalanként” él, és politikai tevékenysége ezen időszak alatt emlékiratainak megírása volt. 1953 decemberében az Egyesült Államokba költözött, és a következő év januárjától a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának tagja lett.³⁹ Emlékiratainak megírására – amely kényszerűségből emigrációban, de szerencsés módon először angol nyelven jelent meg – az sarkallta, hogy a nemzetközi olvasóközönség tudomást szerezzen a magyar álláspontról, és ne csupán egyoldalú, a nagyhatalmak által sulykolt véleményt hallhassa Magyarországról. Szándéka szerint ez lett volna az „utolsó szolgálata” hazájának, és az elkövetkező éveket politikai szempontból visszavonultan kívánta tölteni.

Az Egyesült Államok kormányának nyílt állásfoglalása a kommunista megszállás alatt élő nemzetek mellett volt az, ami miatt mégis úgy döntött, hogy vállalva a nyilvánosságot és az emigrációs politikai szerepet, a tengerentúlra költözik. Az is hozzájárult elhatározásához, hogy Kállay Miklós számos volt kollégája élt akkor már Amerikában, akik szintén biztatták a kiutazásra. Végül a költözést könnyű szívvel vállalta, mert nem igazán szimpatizált az olasz mentalitással, és úgy érezte, ott nem történik előrelépés a „rab népek” ügyében. Nem érezte azt, hogy Nyugat-Európa képes lenne a szovjetek és a kommunizmus elleni állásfoglalásra és az elnyomott országok melletti kiállásra. Sokkal inkább úgy vélte, hogy az Amerikai Egyesült Államok az az ország, ahol lehetőség van érdemi emigrációs politizálásra, és a meglátása valóban hajszálpontos volt. *„Oda megyek, ahol a rab népek felszabadítása akkor úgy látszott, hivatalos programmá tétetik, amit Amerika soha vissza nem vont, de hivatalos tényezői minden aktualitáskor máig megerősítettek. Ez az egy tény*

39 A Magyar Nemzeti Bizottmány tagjainak sorába 1952-ben választották be.

megszabja a hazáját akaró számkivetett magyar útját.” Ez a kijelentése is rávilágít arra, hogy azt tartotta meghatározónak, hol szolgálhatja Magyarország ügyét. Az Egyesült Államok olyan platformot teremtett a megszállt országok emigráns politikusai számára, ami addig példa nélküli volt. *„A hazáért küzdeni kell mindenütt, egy pillanatig sem szabad lanyhulni, akárhová vetett is a sors, de a felszabadításért való harcba szerves, elismert módon való bekapcsolódásra alkalom, lehetőség egyedül itt van.”*⁴⁰

Az idézett gondolatban fontos szó az „elismert”, ami rávilágít arra, mennyire jelentősnek tartotta Kállay az amerikai kormány által létrehozott és támogatott Free Europe Committee-t, vagyis a Szabad Európa Bizottságot, amely az emigráns politikusok hivatalos szervezete volt, és amelynek megalapítása Kállay Miklós is lenyűgözte. A gesztust, amelyet az amerikai kormány nyújtott, felbecsülhetetlen értékűnek tekintette, és úgy gondolta, óriási felelőtlenség volna nem elfogadni a felajánlott lehetőséget. *„Aki ellenszegül ennek az adottságnak, aki nem ragadja meg a világ első hatalmának feléje nyújtott kezét, az nem szolgálja hazája ügyét.”*⁴¹

Gondolatmenete világos és érthető: aki az aktív emigrációs politizálás mellett döntött – volt olyan egykori politikus, diplomata, aki nem –, annak elsődlegesen Magyarország ügyét kell képviselnie, és ha ehhez a vendéglátó ország anyagi és erkölcsi háttérrel nyújt, kötelesség élni vele. Nem véletlenül került erre a hangsúly, ugyanis a Szabad Európa Bizottság és a szárnyai alatt működő Magyar Nemzeti Bizottmány megítélése az amerikai magyar emigránsok körében nem volt egységes. Az eltérő véleményeket a szervezettel kapcsolatban Kállay már korábban meg tapasztalta, ezért is hangsúlyozta minden adandó alkalommal a saját, teljesen reális alapokon nyugvó álláspontját. Úgy gondolta, hogy ha van hivatalos szócső, amit az emigráns politikusok kezébe adnak, akkor használni kell, és nem szerette az emigráció hétköznapijait egyébként nagyon is jellemző köznapi csatározásokat. Felül tudott ezeken emelkedni, és zavarta, hogy mások nem. Úgy érezte, ezzel a hozzáállással nem haladnak előre. Az emigrációban élők, írta Kállay, akárcsak a hajótöröttek, nem tudhatják, megtalálja-e őket valaki, és hazajutnak-e valaha, ezért muszáj berendezkedniük a szigeten, ahová a tenger sodorta őket. Mindamelllett pedig a hazajutás reménye tartotta bennük a lelket, és adott tevékenységükhöz akaratot és lendületet.

A Szabad Európa Bizottság jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, hogy 1955-ben az Amerikai Egyesült Államok elnöke, Eisenhower televízió- és rádióinterjúban arról beszélt, hogy a Free Europe Committee és a Crusade for Freedom szervezetek célja és tevékenysége hihetetlenül fontos, egyúttal felhívást intézett az amerikai néphez, hogy támogassák azokat és álljanak ki mellettük. Az elnök kiemelte, hogy a legbiztosabb védelem a kommunizmus terjedésével szemben, ha a rab nemzetekben a hit lángját ébren tartják, és nem veszítik el a reményt, hogy országuk felszabadulhat a szovjet megszállás alól.⁴²

40 JAM KGY Dok. ltsz. nélkül. Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1.

41 Uo. 1.

42 Uo. 1.

Kállay Miklós tapasztalt államférfi lévén, inkább az aktuális helyzet pozitív oldalát tartotta fontosnak, és erre hívta fel az emigránsok figyelmét is: *„Képzeljünk el ilyen kijelentést, ilyen személyiségtől, máshol a világon!”* És valóban kiválóan látta, hogy ennek a nyilvánosság előtt elhangzott Eisenhower-beszédnek óriási jelentősége van a közvélemény formálásában. Kállay tudta, hogy az amerikai hivatalos kiállítás a Szovjetunió érdekszférájába tartozó országok mellett példa nélküli: *„Itt a rab nemzetek szervezetei lüktető életet élnek és beilleszkedve az amerikai politikába, részei annak. A történelemben példa nélkül való, hogy a világ leghatalmasabb nemzete a rab nemzetek ügyének szolgálatára egy külön óriási intézményt állít fel, amely nem csak az amerikai iránynak megfelelő általános anti-bolsevista politikát csinál és támogat, de fenntartja, lehetővé teszi és munkájába belekapcsolja a rab nemzetek menekülteiből alakult szervezetek működését.”*⁴³

Az említett támogatás számbavétele után Kállay jogosan várja az emigrációban élő politikusok lelkesedését és a szervezet elismerését. Azonban ő is látja, hogy hiába, mert: *„De azután jön a kifogás, hogy a Free Europe Committee ilyen vagy olyan politikai és világnézeti beállítottságú.”* Kállay mégis belátásra inti az emigránsokat: *„Nekünk meg kell érteni, hogy néha az irányelvekben és a személyek összeválogatásában őket más szempontok vezetik, mint bennünket, akik közelről láttuk, szenvedve, vérezve éltük át a szörnyű időket. Ők madártávlatból nézik a dolgokat, tárgyilagossnak és helyesnek gondolják, ha minden árnyalatot felhasználnak egyedüli céljuk, a bolsevizmus elleni harcban.”*⁴⁴

Kállay még csupán egy éve tartózkodott az Egyesült Államokban, megállapításai azonban megalapozottak, mivel olaszországi emigrációja alatt is ellátták őt friss hírekkel a tengerentúlról. Ez a tájékozottság és széles látókör érezhető a hozzáállásán, beszédeinek tartalmán. Azt azonban hangsúlyozta, hogy a speciális magyar ügy érdekképviselését a magyar szempontoknak megfelelően csakis ők, a magyar emigránsok képviselhetik.⁴⁵ Akármennyire is elismeri az amerikaiak által létrehozott, közös bolsevikellenes szervezeteket, a magyar érdekekért csak a magyar emigránsok állhatnak ki, amihez hivatalos platformot a Magyar Nemzeti Bizottmány nyújt.

A bizottmányi tagságot már a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulása-kor felajánlották Kállay Miklósnak, ő azonban akkor még csak távoli szemlélője volt a háború után kibontakozó emigrációs politizálásnak. Még Olaszországban élt, de már készült az Egyesült Államokba, amikor 1952-ben ő is tagja lett ennek a nem parlamentáris szervezetnek. Kállay több alkalommal – ebben a nyílt levélében is – felhívta a figyelmet: *„A Magyar Nemzeti Bizottmány megítélésénél nem szabad megfeledkezni arról, hogy az alapfogalmakat tisztázva megállapítsuk, hogy az nem parlament, a Végrehajtó Bizottság pedig nem kormány. Ami a Magyar Nemzeti Bizottmányt illeti, nem csak a terület, az állampolgárok és a szuverenitás egyéb tényezői hiányoznak, de tagjai szétszórtaán élve a világban, összejönniük sem lehet, ami a parlamentáris élet lényegét, a szóbeli meggyőzést, a kérdések kitárgyalását eleve*

43 Uo. 1.

44 Uo. 1–2.

45 Uo. 2.

*lehetetlenné teszi.*⁴⁶ Ez semmit sem von le annak értékeiből, mivel az egyetlen komoly apparátussal rendelkező politikai szervezet, amely a magyar érdekeket, Magyarország érdekeit képviseli a szabad világban. Azt sem jelenti, hogy a Nemzeti Bizottmány ne állhatna ki a magyar érdekek mellett abban az esetben is, amikor nem a Szovjetunió irányából érkezik „támadás”. Nem jelent tehát szolgalelkűséget a megteremtett lehetőségekért cserébe. Kállay is tisztában volt azzal, hogy ezt fontos hangsúlyozni az emigráció előtt, mivel a Free Europe Committee szárnyai alatt működő Bizottmányt sokszor érte az a kritika, hogy az amerikai külpolitikai érdekeket képviseli.⁴⁷

Jóllehet csak egy éve tartózkodott ekkor Kállay Amerikában, mégis több példát is fel tudott hozni annak bizonyítására, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága teljes összhangban lépett fel valamennyi alkalommal, amikor a nemzeti érdekek mellett kellett kiállni. Az első ilyen eset 1953 decemberében történt. Kállay Miklós éppen akkor érkezett az Egyesült Államokba, amikor a Végrehajtó Bizottság a Szabad Európa Bizottság elnökének nyilatkozatával foglalkozott, amely egyfajta állásfoglalás volt a trianoni békediktátum érvényességének tekintetében, különösen Csehszlovákiát illetően. A Végrehajtó Bizottság erre válaszul levelében kifejtette, hogy ezen álláspont tarthatatlan, és pontos adatokat idézve cáfolta meg a trianoni szerződés érvényességére vonatkozó elméletet. Emellett kiemelte, hogy Magyarországnak vannak vitás kérdései a szomszédos államokkal, *„amelyeknek megoldására a tartós béke biztosítása, csak a helyesen értelmezett önrendelkezési joga alapján a népeknek, az erkölcs és igazság szellemében valósíthatók meg”*.⁴⁸

Kállay Miklós nyílt levelében leírta, hogy 1953 decemberében érkezett az Egyesült Államokba, ahol a New York-i kikötőben a National Committee for Free Europe kiküldött képviselője hivatalosan fogadta. Az első volt a vasfüggönyön túlról érkező politikusok között, akit ilyen fogadtatás várt az óceán túlsó partján. Megérkezésekor azonnal interjút adott a *New York Times* és a *New York Herald Tribune* munkatársainak.⁴⁹ Mint írta: Amerikába érkezését élénk érdeklődés fogadta. Ő pedig lendületesen vetette bele magát az emigrációs politikai életbe. 1954. február 8-án ott volt a szenátus új ülészakájának megnyitóján a washingtoni Capitoliumban, amely esemény különlegességét az jelentette, hogy azt a Magyar Nemzeti Bizottmány képviselőjében Varga Béla, a Bizottmány elnöke nyitotta meg. *„Utána az Alsóházban elhangzott Bentley képviselő nagy Mindszenty beszéde, amelyhez öten szóltak hozzá. Ismét kérdezem, elképzelhető-e ez másutt?”*⁵⁰

1954 nyarán egy nyilatkozat érkezett a Végrehajtó Bizottság elnökéhez a „kisantanthoz tartozó politikai csoportoktól”, amelyben bírálták a Magyar Nemzeti Bizottmány és a Végrehajtó Bizottság egyes tagjai részéről tapasztalt irredenta álláspontot. Kállay Miklós a nyílt levélben kifejtette álláspontját a Bizottmány egyhangú kiállását illetően. *„Annak megállapítása után, hogy az említett nyilatkozat egy szóval*

46 Uo. 2.

47 Várdy, 2000. 479.

48 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül. Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 3.

49 *Délamerikai Magyarság*, 25. (1954) 3642. sz. 8. (1954. január 22.)

50 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül. Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 3.

sem cáfolja meg azokat a történelmi tényeket, amelyekről a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága, illetve annak egyes tagjai megemlékeztek, újból a legnagyobb mértékben kijelentjük, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány a népek önrendelkezési jogának alapján áll, és ezt az elvet a jövőben sem fogja feladni.⁵¹ Hozzátette: a kapott levél lényegesen erősebb hangot ütött meg, mint a nyilatkozat, amelyet válaszul közöltek. Az eset mutatja, hogy harmincnégy évvel a trianoni békediktátum aláírása után, tízezer kilométerre Magyarországtól, a második világháború utáni amerikai magyar politikai emigráció tagjainak esetleges irredenta álláspontot képviselő véleménye mennyire felkorbácsolta az egyik utódállam emigráns politikai csoportjának kedélyét. Ugyanakkor alkalmat adott a Végrehajtó Bizottságnak, hogy egyhangúlag kiálljon az elvei mellett.

Kállay Miklós a nyílt levélben reagált a Sztálin halálát követően, az 1954-ben a főtitkári székbe kerülő Hruscsov által meghirdetett politikai irányvonalra, amely békés egymás mellett élésre szólított fel. Az elképzelés a világpolitikai szempontból hordozott magában pozitív elemeket, Kállay magyar szemszögből nézve viszont úgy látta: „Elfogadni ma a feltétel nélküli (a rab népek felszabadítása nélküli) ko-exisztenciára vonatkozó kommunista tételt, végzettszerűen feltétel nélküli megadáshoz vezetne a jövőben.”⁵² Nehéz lehetett a Szovjetunió által hirdetett „békés együttélés” politikájával szembesülni közvetlenül a Rákosi-terror időszaka után. A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága hosszabb nyilatkozatban adott kifejezést ellenérzéseinek ezzel kapcsolatban.

Kállay a fenti példákkal támasztotta alá, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány az amerikai hidegháborús külpolitikával nagyjából egyetért, ugyanakkor nem hallgatja el azt sem, ha azzal ellentétes a véleménye. A Bizottmány memorandumokban és nyilatkozatokban állt ki a magyar érdekek mellett. Kállay hangsúlyozta, hogy a Végrehajtó Bizottság tevékenységének nagy része „bizalmas természetű és nem hozható nyilvánosságra”, amit a közvéleménynek tiszteletben kell tartania, és fontos, hogy ennek ismeretében ítéljék meg a tevékenységét.

A Magyar Nemzeti Bizottmány részt vett több olyan nemzetközi szervezet munkájában is, amelyeknek más vasfüggöny mögötti országok emigráns szervezetei is tagjai voltak. Ilyen volt például az Európai Rab Nemzetek Közgyűlése (Assembly of European Captive Nations, ACEN), az amerikai kezdeményezésre, a Szabad Európa Bizottság támogatásával 1954. szeptember 20-án megalakult, a kelet-európai emigráns nemzeti bizottságok tevékenységét összehangoló testület. A szervezet kilenc, a második világháború után szovjet megszállás alá került ország emigrációba kényszerült képviselői hozták létre. Megszervezésében részt vett Nagy Ferenc volt miniszterelnök is. Tagországai a következők voltak: Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia. A szervezet üléseit az ENSZ-szel egy időben tartotta, és határozatait az ENSZ tagjai is megkapták. Kállay szerint a szervezetnek volt létjogosultsága.⁵³ Mivel

51 Uo. 3.

52 Uo. 3.

53 Uo. 4.

az ENSZ-ben a kelet-közép-európai országok érdekeit vagy nem, vagy nem megfelelően képviselik, szükségesnek látták platformot biztosítani a térségen belülieknek érdekeik képviseletére. A szervezet működésével a szovjet megszállás alatt élő nemzetek problémáinak napirenden tartása megoldódott, ráadásul mivel amerikai kezdeményezésre jött létre, az amerikai politikai körökben is elismert testületről volt szó.⁵⁴

Kállay fontosnak tartotta felhívni a figyelmet arra, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmánynak 1955 elején tizenhét tagja van, akik a háború alatti és előtti Magyarország diplomáciai karából kerültek ki, és „kitűnő helyi összeköttetések felett rendelkeznek”, melyekkel a magyar ügyet szolgálják. Példának hozta fel azt a humanitárius segílyt, amelyet a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának elnöke kezdeményezésére küldtek az árvíz sújtotta Magyarországnak Amerikából. Kállay szerint ez idő tájt változás történt az Egyesült Államokban Magyarország megítélésével kapcsolatban is, amit ő az Amerikai Kongresszus 83. ülészakán elfogadott, úgynevezett 10. számú jelentéssel magyaráz, amelyben 25 oldalon keresztül külön foglalkoznak Magyarországnak történelmének bemutatásával is, s amelynek hitelességét Kállay is elismerte.⁵⁵

Kállay elismerően nyilatkozott a müncheni székhelyű Szabad Európa Rádióról is, amelyet fennállása kezdetétől sok kritika ért. Megértően viszonyult azonban annak hibáihoz, véleménye szerint a majdnem kétszáz főt foglalkoztató intézmény nincs könnyű helyzetben, mert minden eredménye azon múlik, milyen erőket tud mozgósítani. *„Elismerem azt is, hogy van egy-egy közlemény, amelyet nem helyeslünk”* – írta. Nem osztotta ugyanakkor azt a véleményt, hogy csupán amiatt, mert nem mindig értenek vele egyet mindannyian, meg kellene hurcolni a szerkesztőséget, hiszen lehetetlen mindenki ízlésének megfelelő rádiót működtetni. Éleslátással megjegyezte: *„Az otthon, és ez mindennél fontosabb, mégis csak ennek köszöni kapcsolatát a külvilággal és velünk. Bizonyosan nagy része van abban a töretlen magyar bele nem nyugvásban, amit ma otthon látunk.”*⁵⁶ Megfigyelhetjük, hogy minden emigrációban készült írásában következtetései során Kállay eljut ahhoz, hogy az emigrációban lehetnek belső ellentétek, és nem ért mindenki mindennel egyet, de nem az a leglényegesebb, hogy ők hogyan látnak bizonyos eseményeket, jelenségeket, intézményeket, sajtómegjelenéseket, hanem az, hogy miként viszonyul mindehhez az otthoni közvélemény, van-e hatással az otthoniakra, és ha igen, akkor milyennel. Mert a belső nézeteltérések sosem lehetnek olyan fontosak, mint a magyarországi magyarok helyzete és véleménye.

Gondolatmenetét a Nemzeti Bizottmány megalakulása körülményeinek elemzésével folytatta. *„A Nemzeti Bizottmány itt alakult meg Amerikában, abban az időpontban, amikor az amerikaiak is belátták, hogy reménytelen a kommunistákkal való kooperáció illúziója.”* Már a háború alatt is bizalmatlan volt egymással a két szuperhatalom, bár szovjet oldalról volt ez inkább érezhető, mint fordítva. Német-

54 Kádár Lynn, 2006. 164.

55 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül. Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 4.

56 Uo. 4.

ország legyőzése és a békekötések után már nem volt közös ellenség, ami összetartotta volna ezt a szövetséget, és kialakult a kétpólusú világ. A hidegháború korai szakaszában különböző szervezetek alakultak a kommunizmus terjeszkedésének megakadályozására. „Ez magyarázza az összetételét” – és azzal egészítette ki Kállay, hogy Nyugaton időnként magyarázatra szorul, miért nincs jelen akár a Bizottmányban baloldali képviselő.⁵⁷

Kállay tisztában volt azzal, hogy a végrehajtó bizottsági tagok között vannak ellentétek, közte és egyes tagok között is, mert másképp látják és emlékeznek az elmúlt időszakokra, az emigráció aktuális feladatait illetően viszont nem merült fel közöttük lényeges különbség. A jövőben pedig bárhog is alakulnak a dolgok, remélte, „egyformán hűek leszünk a nagy magyar nemzeti gondolathoz”.⁵⁸

Kállay szorgalmazta a Nemzeti Bizottmány apparátusának kiszélesítését, és ezalatt elsősorban a fiatalokat értette. Bizonyos idő elteltével az idősebbek nevei már kevésbé csengenek ismerősen a fiatalabb generációk előtt, ezért szükség van arra, hogy kineveljék az emigrációban aktív szerepet vállalók utánpótlását. Ugyanakkor sajnálatos, hogy *„az emigráció széles körei annyira kimélyítették a szakadékot egymás között, hogy az együttműködés alapfeltételeit nem találtam meg és nem is látom azokat mindaddig, amíg ez így marad. Az otthon pedig nem egyes csoportok harcát, hanem az emigráció áldozatos együttműködését várná el tőlünk.”*⁵⁹

Az emigráción belüli ellentétek ostromozása állandó jelenséggé vált Kállay írásaiiban és beszédeiben. Szinte tanárként intette helyes viselkedésre egykori kolégáit, az emigráns politikusokat, hogy ne fecsegljék az idejüket intrikákra. Hiányossággként rőta fel, hogy a Bizottmány nem fordít kellő figyelmet a kapcsolattartásra a világszerte emigrációban élő magyarsággal. *„Ez végzetes, nagy hibája, hátránya a magyar ügynek. Képzeljük, minő más lenne a helyzet és súlyunk, ha a hivatalos szerv mögött állana az egész magyarság, nem pedig támadná azt, legnagyobbbrészt, túlnyomórészt igaztalanul.”*⁶⁰

Ezek az „igaztalan” támadások pedig főképpen a nem elégséges tájékoztatás, illetve a kapcsolattartás hiánya miatt érték a Bizottmányt. A kívülállók szemében sok kérdést vetett fel a Bizottmány működése, az amerikai kormánnyal való kapcsolata, és a csekély mennyiségű információ miatt rengeteg alkalom adódott a félreértésre, a hamis elméletek gyártására. A Bizottmány azonban részben rászolgált a kritikákra, hiszen például Kállay kezdeményezését is, hogy kevésbé szigorú feltételeket állítsanak az új tagok felvétele elé, leszavazták, amit Kállay is meglepetten és csalódottan vett tudomásul. Ez a momentum igazolja a kritikát, hogy a Bizottmány nem nyitott, hanem elzárkózó, és a pozíciókat belső körében tartja.

Kállay nyílt levelében kitért még egy érzékeny kérdéskörre, a miniszterelnöki alapra, amely meglátása szerint újra és újra reflektorfénybe kerül. A pénzalapot 1944 februárjában Kállay Miklós kezdeményezésére, miniszterelnöki döntés alapján, magánemberek finanszírozásával hozták létre, azzal a céllal, hogy egy német

57 Uo. 5.

58 Uo. 5.

59 Uo. 5.

60 Uo. 6.

megszállás esetén a külföldre menekülő legitim magyar kormánynak háttérrel biztosítson annak működtetéséhez.⁶¹ Kállay így fogalmaz: „Az alap létesítése egy teljes novum volt, egy politikai elhatározás, egy történelmi cél érdekében átmeneti időre, a nemzet igazi képviselőjének fenntartására.”⁶² A miniszterelnöki alap nagy érdeklődésre tartott számot, és mivel titoktartás kötelezte a letéteményeseket, a találgatásoknak tág tere nyílt. Kállay azonban leszögezte, hogy mint kezdeményező felet és mint volt miniszterelnököt őt terheli a felelősség az alappal kapcsolatban. Titoktartási eskü köti, ezért lezártnak tekinti a vitát: „Így magammal hordozom a felelősséget azokkal, akiknek megbízást adtam és akiknek adott tájékoztatásuk után a felmentést megadtam. Mert legyek bár magánszemély, ehhez jelenleg egyedül csak nekem van jogom.”⁶³

Az emigrációba kényszerültek nagy része nem hosszú távra tervezte külföldi tartózkodását. Úgy gondolták, még életük során eljön az az idő, amikor Magyarországra visszatérve kamatoztathatják az Amerikában vagy Nyugat-Európában szerzett politikai tapasztalataikat, és ezzel segíthetik majd az ország talpra állását. Ezt Kállay több alkalommal is megfogalmazta, így a nyílt levélben is: „Minekünk más programunk nem lehet, ha hazamegyünk, mint teljes lélekkel csatlakozni az otthoniakhoz. Összeállni velük az ország újjáépítésében és a nagy egységben, amit hiszek, hogy ott-hon meglesz...”⁶⁴ Az emigránsok teljes meggyőződéssel hittek és akartak hinni abban, hogy haza tudnak majd térni, és újra bekapcsolódhatnak a politikai életbe.

Kállay sajnálta, hogy a belső ellentétek és konfliktusok számos emigrációba vonult, politikailag támadhatatlan személyt tántorítanak el attól, hogy közéjük állva erősítsék a magyar ügy szolgálatába állt emigránsokat. „Tudom, sokan vannak mégis, akik egyformán gondolkoznak, egyformán ítélik meg a helyzetet, ám nem jönnek ki visszavonultságukból, pedig politikailag támadhatatlanok, mert a marakodás porondján, – és ebben igazuk van – úgy érzik, nincs keresnivalójuk. Mégis az ő véleményüket szeretném tudni. Az ő bírálatukat hallani. Én őket látom legtöbbször súlyban és számban hontalanságunk százezrei között, és azt hiszem, ezeket az elvonultakat várják legjobban haza. Tulajdonképpen e sorokat őhozzájuk intézem. Ővelük érzem közösségben magamat és küldöm messziről, szörnyű messziségbe magyar kézszerítasomat. Kelt New York, 1955. március 25-én.”⁶⁵

Kállay Miklós nyílt levelében teljesen reális képet festett az amerikai magyar politikai emigrációról. Megállapíthatjuk, hogy a hibák és hiányosságok a későbbiekben is fennálltak. Ezek a belső csatározások, a pozícióharcok, az intrikák, a bizalmatlanság a Bizottmány iránt az emigránsok részéről. Kállay mégis folytatta a munkát, cikkeket írt, interjúkat adott és előadásokat tartott az Amerikában élő magyaroknak.

61 Joó, 2020.

62 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül. Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 6.

63 Uo. 6.

64 Uo. 7.

65 Uo. 7.

A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal, 1955

A nyílt levél nagy sajtóvisszhangot kapott, ezért 1955 áprilisában a Szabad Európa Rádió is megkereste a volt miniszterelnököt, hogy az írás kapcsán interjút készítse vele. Az első kérdés a levél megírásának okát firtatta. Kállay válaszában az emigráció egységének megteremtésére irányuló törekvést emelte ki. Meglátása szerint az emigrációnak egyik nagy hátránya az, hogy tagjai otthon politikailag különböző utakon jártak, és ezt folytatják az emigrációban is, egy fontos tényezővel azonban nem számolnak: *„Amíg otthon politizáltunk, pártok és szándékok mögött a magyar nép tömegei álltak. Itt abból, amit pártnak nevezünk, hiányzik a legnagyobb és döntő tényező, a nép akarata.”*⁶⁶

Az interjút készítő Kórész Ferenc⁶⁷ újságíró megjegyezte, hogy ez az üzenet alapvetően az emigráns magyarságnak szól, majd azt kérte, az Amerikában töltött egy évet követően a tapasztalatokról az otthoniaknak is mondjon az egykori miniszterelnök „megszívlelendő dolgokat”. Kállay válasza annak fényében, hogy a Szabad Európa Rádióban hangzott el – tehát sokan hallhatták –, igazán elgondolkodtató és szomorú is egyben: *„Úgy érzem, igen. És üzenetemnek nyilván ez a fontosabbik része. Mi idekint csak egy letört, a szélvihar által üzött, hajtott ága vagyunk a nagy magyar törzsnek. A magyar ügy otthon van és ott is teljesül be. Ha most azt kérdezi, hogy ezzel a beteljesedéssel kapcsolatban idekinti tapasztalataim után mit tudok mondani, akkor azt felelhetem, nyugodt lelkiismerettel felelhetem, hogy meggyőződésem szerint nincs elérhetetlen messzeségben az az idő, amikor a lehetetlen helyzet, ami ma a világon, különösképpen a nekünk legfontosabb helyen, a Vaszfüggöny mögött uralkodik, megváltozik.”*⁶⁸

Kállay diplomatikusan utalt arra, hogy meglátása és az Amerikában töltött egy évének tapasztalatai szerint Magyarországon hamarosan változások fognak történni. Arra alapozta ezt, hogy hallgatta és figyelte az amerikai híreket, eseményeket, a külpolitikai törekvéseket, az elnök beszédeit, melyekből nem egyedül, hanem sokan erre a következtetésre jutottak. Kórész Ferenc megkérdezte tőle, hogy háborúra gondol-e, amikor erre a változásra utal. Kállay azonban elvetette a háború lehetőségét, meglátása szerint a szabad világ nem akar háborút, csak békét. Ugyanakkor a béke érdekében ki kell küszöbölni minden olyan tényezőt, amely „gyűlékony” és háborút okozhat, ha szikrát kap. Ilyen tényező a magyarkérdés is, amely nem megoldott. A korabeli állapot nem megoldása a kérdésnek. Addig pedig békéről nem lehet beszélni, hiszen *„lehetetlen helyzetek fenntartására nem lehet tartós megegyezést építeni. Egy ilyen megegyezés nem szüntetné meg a háborús veszélyt, hanem provokálná azt...”*⁶⁹

Amerikáról az a benyomása, hogy *„a leghatalmasabb tényező, mindenekfeletti hatalom és akarat, a közvélemény, a nép akarata”*. Amerikában két dolgot

66 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül. A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal, 1955. április 18.

67 Kórész Ferenc (1909–1997) 1948-ban menekült el Magyarországról az Egyesült Államokba. A New York-i Szabad Európa Rádió munkatársa volt 1951–1974 között. Borbándi, 1992.

68 JAM KGY Dok. Itsz. nélkül. A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal, 1955. április 18.

69 Uo.

akarnak mindennekfelett: igazságot és békét. Ez a kettő pedig összefügg, hiszen békét csak igazságra lehet alapozni, és „tartósan csak békében élhet az igazság”. Gondolatmenetéből érezhető, hogy valódi a bizalma az amerikaiak iránt: *„Ezt értetem meg egyre jobban itt, Amerikában. És hitem, bizalmam elsősorban nem is az Egyesült Államok fölényes hadi felkészültségében van, hanem ennek a népnek törhetetlen akarataiban, a zsarnokság és elnyomás ellen érzett gyűlöletében és a szabadság védelmére való elszántságában. Ez az elszántság egyre jobban érik, s minden nap közelebb hoz a szabadságeszme elkerülhetetlen győzelméhez.”*⁷⁰

Bízott az amerikai néplélekben, az igazi amerikai szellemben, és valójában minden oka meg is volt rá. Az antikommunista közhangulat, az amerikai külpolitika, az emigránsok irányába tett gesztusok és az amerikaiak igazságszeretete mind megerősítették a volt miniszterelnök bizalmát. Kóréh Ferenc ezzel kapcsolatban hozzátette, hogy az emberek otthon is ebben bíznak, amivel Kállay is egyetértett: *„Igen, és én meg akarom erősíteni ezt a reményt. Mert hiszek abban, amit mondok, és mert ez a remény élteti az embert és a nemzetet.”* Meglátása szerint a remény az, ami az embereket cselekvőképesé teszi, ugyanakkor nem vakmerővé. Mert a reményvesztettség kétségbeesett tettekre hajtja az embert, és akkor már kevésbé gondolkodik józanul. *„A remény a magyarság fenntartója, és ez jól van így, mert csak csüggedt népen vehet erőt a pusztulás.”*⁷¹ Ezek a szavak valóban a Kállayra jellemző higgadt, de bizakodó erőre vallanak.

Az újságíró következő kérdése arra vonatkozott, hogy Kállay miként ítéli meg történelmi távlatból a magyar nép magatartását a súlyos világhelyzetben. Kállay „a magyar gondolkodás lényegévé lett magasabbrendűséggel” magyarázta azt, hogy miért tudnak az otthoniak egy megszálló ország és rendszer alatt is boldogulni és túlélni. *„A magyar nép magasabb rendű, értékesebb, mint mai parancsolói. És ezt azok is tudják, s félnek is a magyar néptől...”* – fogalmazott.⁷² Véleménye szerint az országot megszálló szovjet hadsereg és a Szovjetunióból importált kommunista ideológia törekvése „a múltat végképp eltörölni”, hogy gyökértelen, történelméhez nem ragaszkodó, hitét elhagyó, csak a pártban és elvtelen vezetőiben bízó generációkat neveljen. Ez a törekvés csak a magyarok ezeréves küzdelmes történelmének és szabadságszeretetének életben tartásával győzhető le, még ha a megszállás tényén nem is változtat. Kállay ezt a meglátását az utóbbi évek történéseire alapozta, illetve arra, hogy a megszálló, idegen hatalom otthoni képviselőinek tetteit a félelem vezérli.

Az újságíró utolsó kérdése a jövőre vonatkozott: *„Hadd kérdezzem még meg, hogy mit tart a legfontosabbnak a jövő útján?”* Kállay gondolatmenetét azzal kezdte, hogy nem híve a tanácsadásnak az óceán másik partjáról, azonban szeretné, ha üzenete, gondolatai eljutnának a magyar családokhoz. A magyar család jelenti a jövőt, a reménységet: *„A magyar jövőnek alapja és biztosítója a család, amely erejét, egészségét, regeneráló képességét ebben a szörnyű pusztulásban is meg tud-*

70 Uo.

71 Uo.

72 Uo.

ta őrizni. A magyar jövőnek a magyar családban kell meghúzódnia, élnie és megmaradnia. Addig nem félttem a magyar népet, amíg családi életét megőrzi, és amíg a gyermek a családban nő fel.”⁷³

Kállay Miklós valódi értékeket megfogalmazó gondolatai időtállóak. Fontosnak tartottam idézni mondatait, mert azok által még jobban megismerhetővé válik az emigrációban élt volt miniszterelnök. Az interjú végén a fiatalság védelmére szólította fel az idősebbeket, az egyházat. Felidézte a háborús éveket is, amikor arra törekedett, minél kevesebb magyar katona menjen a frontra, mert „nem szabad a magyar fiatalságot, a magyarság életfáját pusztulásba vinni”, hogy fennmaradhasson a magyarság. Úgy látta, ugyanerre kell a háború után is figyelni, ezért szólította fel a magyar családapákat az övéik védelmére: „Őket kérem, hogy szerencsés megmaradásukból [ti. a háborúból való hazatérésből] vonjanak le egy nagy, szent kötelességet: őrizték a magyar családot, neveljék, ha kell, minden áldozattal a magyar gyermeket. A magyarságnak meg kell maradnia!”⁷⁴ Ezekkel a mondatokkal zárult az interjú.

Az interjú lényeges kiegészítése a nyílt levélnek, amellyel az emigrációban élőkhöz fordult. Kállay soha nem hazudtolta meg önmagát, soha nem lehetett tőle olyan nyilatkozatot olvasni, amelyben ellentmondott volna saját magának, korábbi kijelentéseinek. Minden megnyilatkozásából kitűnik, Kállay igazi hazáját szerető ember volt, akinek az emigrációban is mindig a magyarság sorsa és fennmaradása volt az első.

Forrás- és irodalomjegyek

1. Kiadatlan források lelőhelye

JAM KGY = Jósa András Múzeum Kállay Gyűjtemény (Nyíregyháza)

Történeti dokumentumok

2. Kiadott források és szakirodalom

Borbándi

1985 Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. Bp., 1985.

1992 Borbándi Gyula: *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia*. Bp., 1992.

1997 Borbándi Gyula: *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*. Bp., 1997.

Hetven éve fogadta be

2014 Hetven éve fogadta be a török nagykövetség Kállay Miklóst. In: *Múlt-kor*, 2014. március 19.
https://mult-kor.hu/20140319_70_eve_fogadta_be_a_torok_nagykovetseg_kallay_miklost.

Joó

2020 Joó András: A „nemzet aranya”. A „Kállay Alap” története – tények és kérdőjelek. In: *Századok*, 154. (2020) 2. sz. 327–362.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

Kádár Lynn

2006 Kádár Lynn Katalin: *Eckhardt Tibor amerikai évei 1941–1972*. Bp., 2006.

Kállay

1954 Kállay, Nicholas: *Hungarian Premier. A Personal Account of a Nation's Struggle in the Second World War*. With a foreword by C. A. Macartney. New York, 1954.

Nagy

1984 Nagy Kázmér: *Elveszett alkotmány. A magyar politikai emigráció 1945–1975*. Bp., 1984.

Romsics

2010 Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Bp., 2010.

Várdy

2000 Várdy Béla: *Magyarok az Újvilágban*. Bp., 2000.

TÜNDE FRUzsINA KERTÉSZ

THE EARLY YEARS OF MIKLÓS KÁLLAY'S EXILE IN THE UNITED STATES

Miklós Kállay, former Prime Minister of Hungary (1942–1944), arrived in New York on December 23, 1953. Immediately upon his arrival, he immersed himself in the political life of the Hungarian émigré community. He delivered speeches, held press conferences, gave interviews, and the newspapers regularly reported on his appearances at various events. The émigré circles expected the former prime minister to bring calm and foster cooperation with his measured advice, thereby helping to reconcile the divisions that characterized the political life of the Hungarian exile community. This study examines, among other aspects, Kállay's open letter of March 25, 1955, in which he offered a sober and realistic assessment of Hungarian political emigration in America, as well as his interview given to Radio Free Europe.

CONTENTS

The Making of Foreign Policy Decisions (László Bíró)	481
--	-----

Studies

Tamás Túróczi: The Forms of Spanish–Japanese Relations during the Reign of Philip III	483
Bertalan Bordás: The Areas of British Foreign Policy Decision-Making in the Victorian Era	515
Máté Lajos: The First Years of the Ustasha Emigration	559
Tünde Fruzsina Kertész: The Early Years of Miklós Kállay's Exile in the United States	593
Levente Várdai: Hungarian Scouts in Australia	617

Book Reviews

The Banat in Two Mirrors (Gábor Demeter)	635
--	-----

Ára: 900 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáman: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Történettudományi Kutatóintézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2025. évi megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap
és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

Nemzeti
Kulturális
Alap

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

ELTE | HTK
TÖRTÉNETTUDOMÁNYKUTATÓINTÉZET

